

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТАМАҚ ӨНЕРКӘСІБІНІҢ ЖАЙ-КҮЙІН ТАЛДАУ

*С.Н. Сүйеубаева¹, Э.С. Мадиярова², А.А. Апышева³

^{1,2} Д.Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті, Өскемен, Қазақстан

³ С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен, Қазақстан

e-mail: Suyeubaeva@mail.ru

Аңдатпа. Тамақ өнеркәсібі кез келген елдің экономикасы үшін өте маңызды сала болып табылады, өйткені тамақ өнімдерін өндіру халықтың шұғыл және бірінші кезекті қажеттіліктерін қанағаттандырумен тікелей байланысты. Өзні құрамына 40-тан астам мамандандырылған салалар, кіші салалар мен жекелеген өндірістерді біріктіретін тамақ өнеркәсібі – ұлттық экономиканың маңызды қоғамдық салалардың бірі болып табылады. Қазақстандық азық-түлік нарығын зерттеудің өзектілігі оны талдау кезінде алынуы мүмкін нәтижелермен расталады. Статистикалық деректерді өңдеу және оларды жүйелеу графиктер мен кестелер түрінде ұсынылған. Негізгі көрсеткіштер қазіргі заманғы азық-түлік өнімдері нарығының импортқа тәуелділігін айқындайды, бұл шикізаттық бағыттағы импорттық өнімдердің ұлғаюына байланысты болған. Экспортқа тауарлардың аз түрлері жіберіледі, негізінен ет және балық өнеркәсібінің өнімдері. Қазақстан аумағында тамақ өнеркәсібі кәсіпорындарының бір бөлігі негізінен тұтыну қағидаты бойынша орналасқан, екінші бөлігі шикізат базасымен тығыз байланысты шоғырландырылған.

Түйін сөздер: Тамақ өнеркәсібі, азық-түлік нарығы, сусындар нарығы, талдау, экспорт, импорт.

Негізгі ережелер. Мақалада тамақ өнеркәсібі ел экономикасының экономикалық және азық-түліктік қауіпсіздігін қамтамасыз ететін жүйе құраушы саласы ретінде қарастырылады. Зерттеу барысында тамақ өнеркәсібінің орналасу аймақтары бойынша жай-күйі талданып, Қазақстанда қандай салалар көшбасшы болып табылатындығы, бүгінгі таңда нарықта қандай өнімдердің импортқа тәуелділігі бар екенін және экспортқа қандай өнімдерді шығару мүмкіндігінің жоғары екендігі анықталған. Талдау қорытындылары бойынша біршама ұсыныстар келтірілген.

Кіріспе. Бүгінгі таңда тамақ өнеркәсібінің ұлттық экономикадағы жетекші рөлі мен әлеуметтік маңызы белгілі және айқын. Себебі азық-түлік өнімдерін тиісті сапада және қажетті мөлшерде қол жетімді бағамен өндіру халықтың өмір сүру деңгейінде, оның әл-ауқаты мен әлеуметтік қамсыздандыруда тікелей көрінеді [1]. Сондай-ақ, қайта өңдеу және өңдеу өнеркәсіптері өндіретін жалпы ішкі өнімнің, ұлттық және таза табыстың үлестері бойынша басқа салалармен салыстырғанда сөзсіз басым болып табылады. Осындай ел экономикасы үшін маңызы зор саланың қазіргі жағдайы кімді болса да ойландырады анық. Тұтынылатын азық-түлік өнімдерінің құрылымы мен сапасы еліміздің халқының денсаулығына әсер етіп, мемлекеттің экономикалық және азық-түлік қауіпсіздігін анықтайтындығы, осы зерттеудің тақырыбының өзектілігін айқындайды.

Зерттеу әдістері. Зерттеу барысында ғылыми мақаланың мазмұнын ашу үшін дедукция, жүйелі көзқарас, деректерді топтау, салыстырмалы және динамикалық талдау, факторлық экономикалық талдау, статистикалық талдау әдістері қолданылды.

Нәтижелер және талқылау. Бүгінде, Қазақстанның әлемдік азық-түлік нарығында өз орнын алуы және ең алдымен, экологиялық таза тағам өнімі арқылы бірінші орынды иеленуі еліміздің басты мақсаты болып саналады. Алға қойған мақсаттарға толығымен қол жеткізу үшін Елбасымыз Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекітті [2]. Бағдарламаның басты артықшылықтары: ішкі нарықты толықтыру және отандық өнімнің экспорттық әлеуетін дамыту, ауыл шаруашылық кооперациясына шағын және орта шаруашылықтарды тарту, су ресурстарын тиімді пайдалану және сауда-логистикалық инфрақұрылымды дамыту болып табылады. Мемлекеттік бағдарламаның тапсырмаларын орындау және жақсы көрсеткіштерге қол жеткізу мақсатында 28 ақпандағы Үкімет отырысында мақұлданған келесідей іс-шаралар жоспары жасалды.

Мемлекет ішінде өндірілетін, сонымен бірге, шет елдерден тасымалданатын және өткізілетін азық-түлік тауарлары сапасының Қазақстан Республикасының тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы заңнамасында келтірілген талаптарды орындауы тиіс [3]. Заңға сәйкес мемлекеттік органдардың, жеке және заңды тұлғалардың азық-түлік қауіпсіздігінің жай-күйін нашарлататын, азық-түлік тауарларына бағаның негізсіз көтерілуін, азық-түліктің ішкі ресурстарының төмендеуін арзандататын, азық-түлік тауарларын Қазақстан Республикасының шегінен тысқары жерлерге заңсыз әкетуге ықпал ететін, сапасыз және халық үшін қауіпті азық-түлік тауарларын ішкі нарыққа әкелуге ықпал ететін шешімдер қабылдауына және іс-әрекеттер жасауына жол берілмейді.

Азық-түлік өнімдері мен сусындарды шығару нарығын талдау барысында бірінші кезекте бұл саланың өңдеу өнеркәсібіндегі үлесін анықтау қажет (кесте 1).

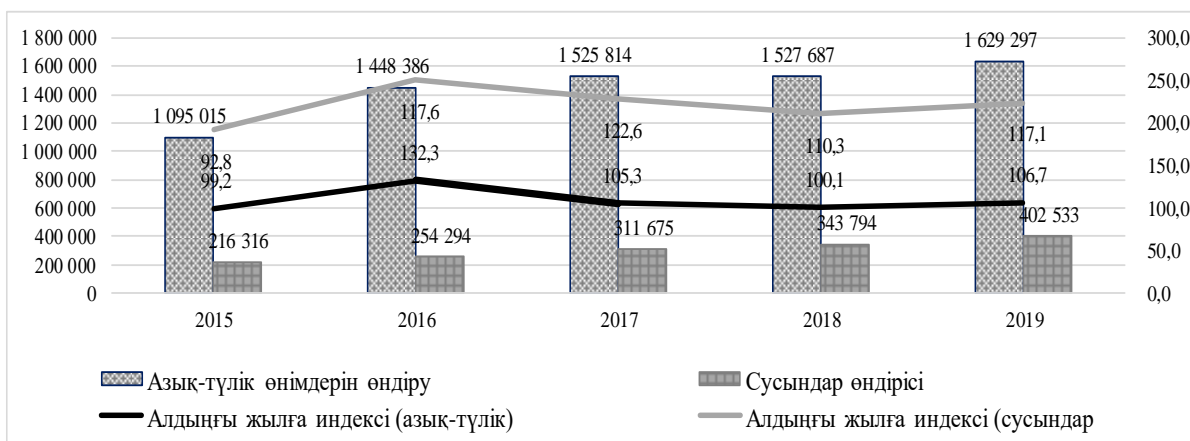
1 кесте

Азық-түлік өнімдері мен сусындар бойынша өңдеу өнеркәсібінің 2015-2019 ж.ж. өндіріс көлемі*

Көрсеткіштер	Өнеркәсіптік өнім (тауар, қызмет) өндірісінің көлемі, млн.тг				
	2015	2016	2017	2018	2019
Өнеркәсіп бойынша барлығы	14 903 099	19 026 781	22 790 209	27 218 063	29 102 989
Өңдеу өнеркәсібі	5 949 728	8 046 845	9 400 848	10 403 854	11 191 973
Алдыңғы жылға индексі	97,7	135,2	116,8	110,7	107,6
Азық-түлік өнімдерін өндіру	1 095 015	1 448 386	1 525 814	1 527 687	1 629 297
Алдыңғы жылға индексі (азық-түлік)	99,2	132,3	105,3	100,1	106,7
Алдыңғы жылға индексі сусындар	92,8	117,6	122,6	110,3	117,1
Сусындар өндірісі	216 316	254 294	311 675	343 794	402 533
Ет өнімдерін өндіру, қайта өңдеу және консервілеу	144 357	189 765	199 899	216 176	239 720
Жемістер мен көкөністерді қайта өңдеу және консервілеу	92 587	127 079	129 463	125 636	132 237
Өсімдік және мал майлары мен тоң майларын өндіру	89 196	126 347	128 461	132 311	145 662
Сүт өнімдерін өндіру	171 864	225 955	234 121	256 846	289 187
Ұн тарту өнеркәсібі өнімдерін, крахмалдар мен крахмал өнімдерін өндіру	241 971	258 447	291 030	274 588	274 558
Нан-тоқаш және ұн өнімдерін өндіру	162 118	201 780	214 412	200 268	200 352
Басқа азық-түлік өнімдерін өндіру	140 314	199 129	189 606	191 375	201 205

*4-ші әдебиет негізінде құрастырылған

2019 жылы Қазақстан Республикасы бойынша азық-түлік өнімдерін өндіру көлемі 6,7%-ға өсті, ал сусындар өндірісі 17,1%-ға өсті [4]. Төмендегі 1-ші суретте келтірілген өндіріс көлемдерінің өзгеру динамикасын қарастыра отырып, 2016 жылы өнім бойынша – 32,3%, сусындар бойынша – 17,6% өндірістің күрт ұлғаюын көруге болады. Мүмкін, бұл 2016 жылы республикадағы осы салада қызмет атқаратын кәсіпорындардың көбеюімен байланысты. Әйтсе де, келесі жылдары өндіріс өсімі байқалғанымен қарқын азайған.

Сурет 1. ҚР 2015-2019 жылдар аралығында өндірілген азық-түлік өнімдері мен сусындар көлемі, млн. теңге

2-ші кестеде өңдеу өнеркәсібінде, атап айтқанда, азық-түлік өнімдері мен сусындар өндірісінде нақты көлем индекстері келтірілген. Осы кестеден 2019 жылы өндіріс қарқыны экономикалық қызметтің барлық түрлері бойынша физикалық көлемде төмендегенін көруге болады. Ұн тарту өнеркәсібі өнімдерін, нан-тоқаш және ұн өнімдерін өндіру, сондай-ақ, өзге де тамақ өнімдерін өндіру, жемістер мен көкөністерді қайта өңдеу және консервілеу бойынша қарқынның едәуір төмендеуі байқалады.

2 кесте

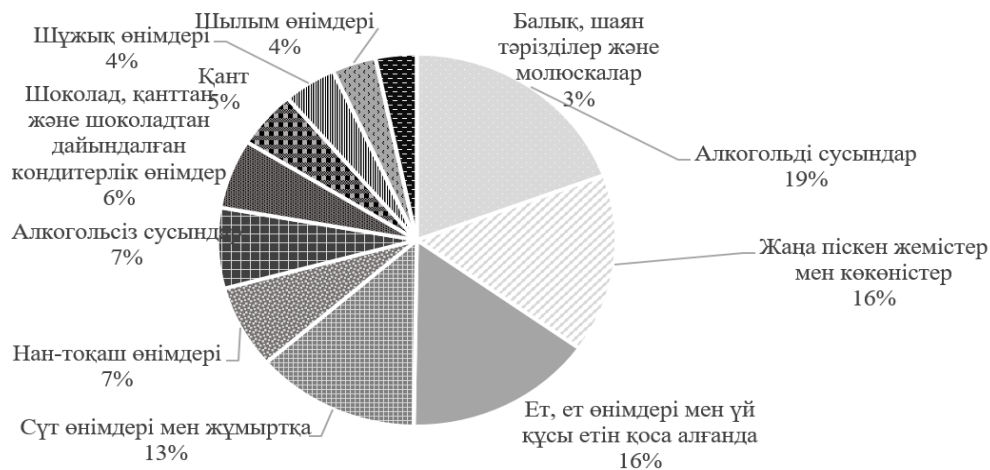
Экономикалық қызмет түрлері бойынша өнеркәсіп өнімінің нақты көлем индекстері*

Көрсеткіштер	2015	2016	2017	2018	2019
Өнеркәсіп, барлығы	100,3	98,4	98,9	107,3	104,4
Өңдеу өнеркәсібі	101,1	100,2	100,6	105,6	104,5
Азық-түлік өнімдерін шығару	103,8	100,8	104,2	105,1	100,9
Етті қайта өңдеу және консервілеу, ет өнімдерін өндіру	103	102,7	108,1	109,4	105,6
Балықты, шаян тәрізділерді және ұлуларды өңдеу және консервілеу	110,8	105,7	105,6	131,2	105,9
Жемістер мен көкөністерді қайта өңдеу және консервілеу	90,9	99,9	102,7	102,2	91,9
Өсімдік және мал майлары мен тоң майларын өндіру	113,3	96,2	105,1	115,2	104,6
Сүт өнімдерін шығару	107,2	103,6	109	100,3	107,8
Ұн тарту өнеркәсібі өнімдерін, крахмалдар мен крахмал өнімдерін өндіру	100	97,2	108,8	101,2	99,5
Нан-тоқаш және ұн өнімдерін өндіру	100,7	98	106,2	106,4	99,5
Басқа азық-түлік өнімдерін шығару	106,7	85	132,8	98,1	91,2
Жануарларға дайын жем дайындау	114,5	120,3	106,9	157,6	110,7
Сусындар шығару	106,5	98,6	101,3	109,3	103,2

*4-ші әдебиет негізінде құрастырылған

Тамақ өнеркәсібі саласындағы өндіріс қарқынының төмендеуінің маңызды факторларының бірі болып импорт позицияларының күшейуі табылады [5]. Мәселен, 2019 жылы тамақ және ауыл шаруашылығы өнімдерінің таза импорты экспорт көлемімен ақшалай болсын, сәйкес келмейді - 62,14%.

Азық-түлік тауарларының тауар айналымындағы ең үлкен үлесті алкогольді сусындар - 19% алады, екінші орынды жемістер мен көкөністер, ет және ет өнімдері - 16%, сүт өнімдері үшінші орында - 13%, нан-тоқаш өнімдері мен алкогольсіз сусындар-7% бөлісті (сурет 2).

Сурет 2. Қазақстан Республикасындағы 2019 жылғы азық-түлік тауарларының тауар айналымының үлесі

Талдау жасай отырып, тамақ өнімдері бойынша Қазақстан Республикасының сыртқы сауда тауар айналымын қарастырмауға болмайды, кейбір фактілерді, оның сыртқы саудасы туралы атап өту қажет (кесте 3):

- Қазақстан (тиісінше 60,56% және 39,44%);
- азық-түлік өнімдері бойынша тауар айналымы бар болғаны 3,7%;
- азық-түлік өнімдері бойынша тауар айналымындағы Экспорт 57,76%, ал импорт 42,24% құрайды;
- Қазақстанға импорттың басым бөлігі (48,8%) - Машиналар, жабдықтар, қозғалтқыштар және басқалар;
- Қазақстанға ең ірі импортерлер: Ресей, Қытай және Германия;
- ең ірі экспорттаушылар: Қытай, Италия, Ресей.

3 кесте

Қазақстан Республикасының 2015-2019 жылғы сыртқы тауар айналымының жалпы көлемі

Көрсеткіш	2016		2017		2018		2019	
	мың тонна	млн. АҚШ. дол.	мың тонна	млн. АҚШ. дол.	мың тонна	млн. АҚШ. дол.	мың тонна	млн. АҚШ. дол.
Тауар айналымы	9 400,8	3 958,2	11 005,9	3 733,9	11 502,2	4 254,3	11 941,8	4 460,7
Экспорт	2 639,6	1 000,4	3 596,8	1 057,4	4 118,9	1 241,5	4 555,5	1 366,2
Импорт	6 761,2	2 957,8	7 409,1	2 676,5	7 383,3	3 012,9	7 386,4	3 094,6
Қалдық	4 121,6	1 957,3	3 812,3	1 619,1	3 264,4	1 771,4	2 830,9	1 728,4

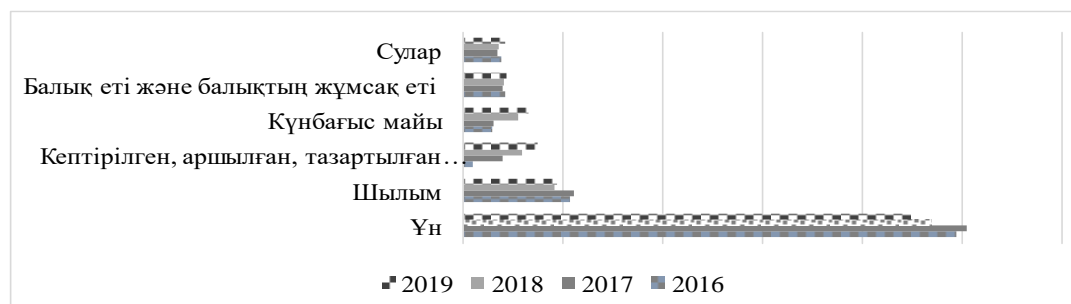
3-ші кестеден импорт елдің тауар айналымындағы экспорттан басым екенін көруге болады. АҚШ долларын құрады, бұл 2018 жылға қарағанда 4,9% -ға және 2015 жылға қарағанда 12,7%-ға көп. 2019 жылы импортталатын тауарлардың үлесі 69,4%-ды құрады, экспортталатын тауарлардың үлесі 30,6%-ды құрады. Тоннада импортталатын тауарлардың көрсеткіштері 2019 жылы - 7 386,4 мың тоннаны, ал экспортталатын - 4 555,5 мың тоннаны құрады.

Қазақстанның сыртқы сауда айналымы экспортталатын тауардың ұлғаюы есебінен артты [5]. Статистикалық деректер бойынша 2019 жылы экспорттың өсуі және елдің жалпы тауар айналымындағы импорттың 2018 жылға қарағанда 2,34%-ға азаюы көрінеді [4]. Экспортталатын азық-түлік тауарларының түрлері бойынша қатынасы үлестік мәнде 3-ші суретте көрсетілген.

Сурет 3. 2019 жылы Қазақстан экспорттайтын азық-түлік тауарларының үлесі

Экспортқа шығарылатын азық-түлік тауарларының жетекші түрлері бойынша 4 жылдың динамикасында неғұрлым толық талдау жасай отырып, мынадай өзгерістер байқалады: балық еті (+9,3%), су және шырындар (+16,7%), күнбағыс майы (+20,8%), бұршақты көкөністер (+27,1%), темекі (+3,6%) және ұн бойынша экспорт азайды (-4,5%) (сурет 4).

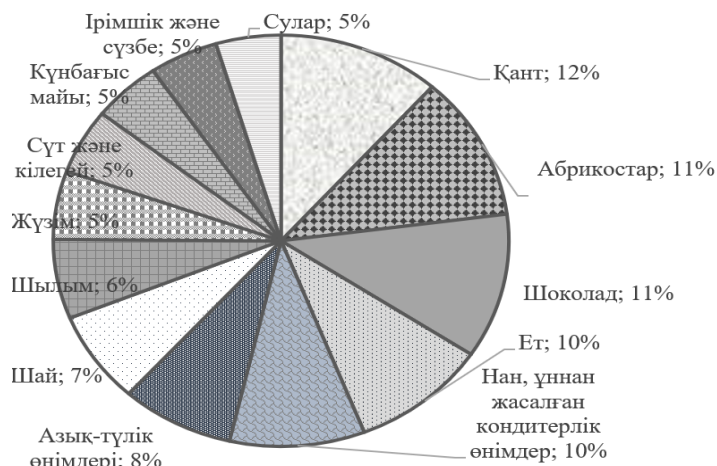

Сурет 4. 2016-2019 жылғы азық-түлік тауарларының жетекші түрлерінің экспортының өзгеру динамикасы, мың АҚШ долл.

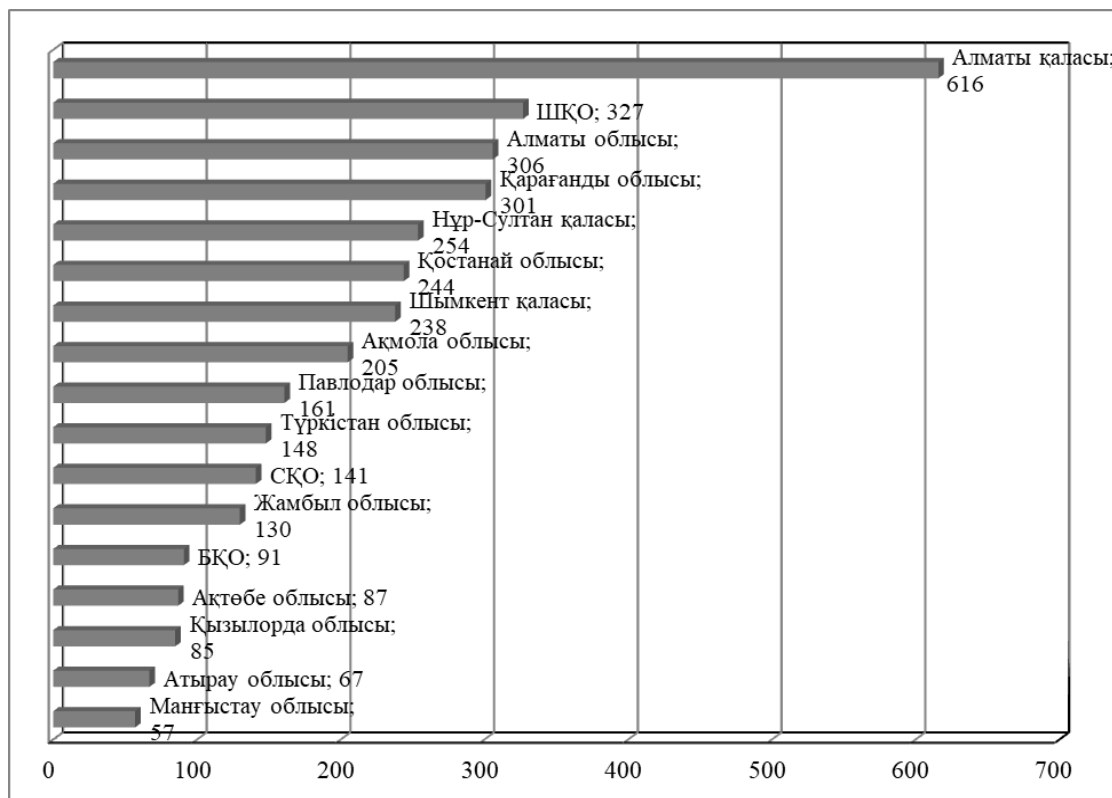
Үлестік мәнде қарым-қатынас импортталатын азық-түлік тауарларының түрлері бойынша түсірілген (сурет 5).

Бұған дейін Қазақстанның 2016 жылы 6 млрд. доллардың азық-түлік тауарларын импортталған. Өткен жылдың қорытындысы бойынша, импорттың көлемі 7 млрд. доллардан сәл асты. Бұл 2016 жылмен салыстарғанда артық екенін көруге болады.

Сурет 5. ҚР-мен импортталатын азық-түлік өнімдерінің үлесі 2019 жылы

6-шы суретте Қазақстанда өңірлер бойынша тамақ өнімдерін өндірушілердің саны көрсетілген. Қазақстанда тамақ өнімдерін өндірушілердің ең көп саны Алматыда – 616 (17,81%). Екінші орында Шығыс Қазақстан облысы-317 (9,46%). Үшінші Алматы облысында-306 кәсіпорын (8,85%).

Сурет 6. Қазақстанда 2019 жылдың соңына өңірлер бойынша азық-түлік өнімдерін өндірушілердің саны

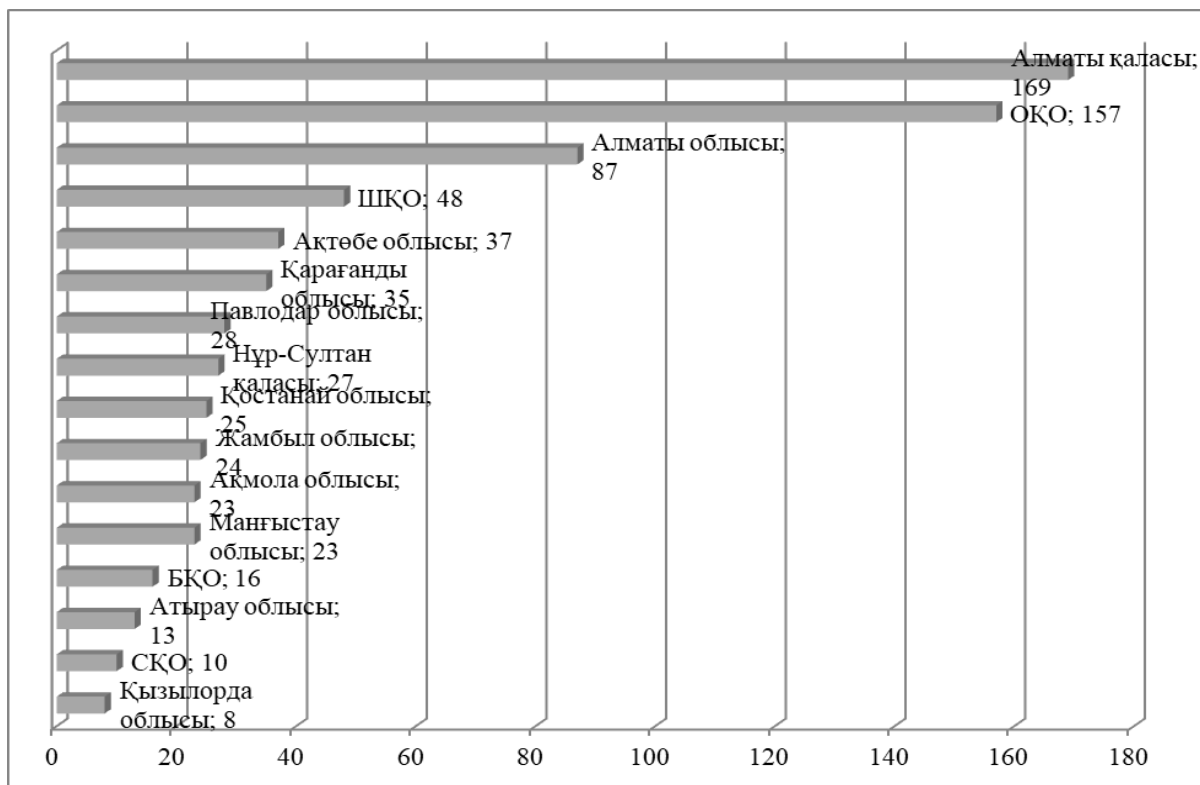
Тамақ өнімдерін өндірушілердің ең аз саны Атырау және Маңғыстау облыстарында: 67(1,94%) және 57 (1,65%) шоғырландырылған.

Қазақстанда сусын өндіруші компаниялардың саны: ірі, орта және шағын кәсіпорындар. Қазақстанда барлығы 730 сусын өндіруші компания тіркелген, оның ішінде белсенді 169 (сурет 7).

Төмендегі, 7-ші суретте келтірілген сусындар өндірумен айналысатын ұйымдардың жалпы санынан: Ірі кәсіпорындар (қызметкерлер саны 250 адамнан астам) - 19; орта ұйымдар (101-ден 250 адамға дейін) - 26; шағын кәсіпорындар (5-тен 100 адамға дейін) – 685 болды.

Сонымен, ең көп тіркелген компаниялар Алматы қаласында - 169 (23,15%), ОҚО -157 (21,51%) және Алматы облысында - 87 (11,92%), Шығыс Қазақстан облысы төртінші орында-48 (6,58%).

Ең аз өндіруші компаниялар Қызылорда облысында - 8 (1,10%), СҚО - 10 (1,37%) және Атырау облысында - 13 (1,78%) орналасқан.

Сурет 7. 2019 жылдың аяғындағы өңірлер бойынша Қазақстанда сусын өндіруші компаниялардың саны

2019 жылы азық-түлік тауарларының экспортындағы жетекші орында:

- 1) бидай немесе қара бидай ұны;
- 2) сигарлар, ұштары кесілген сигаралар, сигарлар және темекіден немесе оның алмастырғыштарынан жасалған сигареттер;
- 3) кептірілген, аршылған, тұқымдық қабығынан тазартылған немесе тазартылмаған бұршақты көкөністер;
- 4) тазартылмаған немесе тазартылған, бірақ химиялық құрамы өзгертілмеген күнбағыс, мақсары немесе мақта майы және олардың фракциялары;
- 5) жас, тоңазытылған немесе мұздатылған балық еті және өзге де балық еті (фаршты қоса алғанда);
- 6) құрамында қант немесе басқа да тәттілендіретін немесе дәмді-хош иісті заттар бар минералды және газдалған суларды қоса алғанда, сулар және жеміс немесе көкөніс шырындарын қоспағанда, өзге де алкогольсіз сусындар;
- 7) құрамында какао бар шоколад және өзге де дайын тамақ өнімдері.

Азық-түлік импортындағы жетекші орында:

- 1) құрақ немесе қызылша қантты және қатты күйдегі химиялық таза сахароза;
- 2) жаңа піскен өрік, шие және шабдалы (шірнелерді қоса алғанда), алхоры және терндер;

- 3) құрамында какао бар шоколад және өзге де дайын тамақ өнімдері;
- 4) жас, тоңазытылған немесе мұздатылған үй құсының еті және тағамдық қосымша өнімдері;
- 5) құрамында какао бар немесе жоқ нан, ұннан жасалған кондитерлік өнімдер, печенье және өзге де нан-тоқаш және ұннан жасалған кондитерлік өнімдер; фармацевтикалық мақсаттарда пайдалануға жарамды вафельді пластиналар, бос капсулалар, вафельді қабаттар;
- 6) басқа жерде аталмаған немесе енгізілмеген тамақ өнімдері;
- 7) дәмді-хош иісті қоспалары бар немесе оларсыз шай.

Қорытынды. Талдау нәтижелері көрсеткендей, отандық тамақ өнеркәсібі тауарлардың кең ассортименті бойынша ішкі нарықты қанықтыра алмайды. Ішкі өндірістің болуына қарамастан, оның көлемі республиканың қажеттіліктерін қанағаттандырмайды, бірқатар азық-түлік позициялары бойынша импортқа жоғары тәуелділік бар. Бұл, ең алдымен, ауыл шаруашылығы өнімдерін терең қайта өңдеу өндірісін дамытудың жеткіліксіз деңгейіне және олардың біртіндеп қысқаруына байланысты болған үрдіс. Қазақстан шикізат базасы болып табылады, әйтсе де, елімізде әлемдік нарықта сататын, содан кейін дайын өнімді сатып алатын шикізатты өндіру мен қайта өңдейтін зауыттар мен кәсіпорындар бар [6]. Осы орайда, Қазақстанда жеміс-көкөніс дақылдарын өнеркәсіптік қайта өңдеумен айналысу стратегиялық тұрғыдан тиімді, бұл қолайлы климатқа, еңбек ресурстарына қол жеткізуге, халық тарапынан өсіп отырған сұранысқа, экспорттық әлеуеттің өсуіне байланысты. Яғни натуралды шикізат өнімдерінен өндірілген сапасы жоғары азық-түлік өнімдерін шығару бойынша жетік тәжірибесі қалыптасқан отандық тамақ өнеркәсібінің болашақта сыртқы нарықтарды жаулап алуға мүмкіндігі зор.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Обзор рынка продуктов питания и напитков в Казахстане. Интернет ресурс Корпоративного блога исследовательской компании BRIF Research Group // Режим доступа: <https://www.brif.kz/blog/?p=781>
- 2 «Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423 қаулысы. [Электрондық ресурс]. Қолжетімділік режимі: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000423>
- 3 Елбасының Қазақстан халқына жолдауы «Бәсекелік Қазақстанға, бәсекелік экономикаға, бәсекелік ұлт!» // Егемен қазақстан. – Астана: 2004. №57–58. – Б. 23–26.
- 4 ҚР Ұлттық экономика Министрлігінің статистика бойынша Комитетінің ресми сайты . – Қолжетімділік режимі: stat.gov.kz, свободный. (Қарау күні: 28.05.2020 ж.)
- 5 Кابدұлшарипова А.М., Суйеубаева С.Н., Сырымбек М. Аймақтың азық-түліктік қауіпсіздігін бағалау // Вестник университета Туран. –2018. – №1 (77). – С. 72-78.
- 6 Обрабатывающая промышленность Казахстана 2015-2019 г.г. Статистический ежегодник на казахском и русском языках / под ред. Асанова А.С. – Астана: Агентство Республики Казахстан по статистике, 2020. – 507 б.

References:

- 1 Obzor ry`nka produktov pitaniya i napitkov v Kazakhstane (Overview of the food and beverage market in Kazakhstan), *Internet resurs Korporativnogo bloga issledovatel`skoj kompanii BRIF Research Group*, Rezhim dostupa: <https://www.brif.kz/blog/?p=781>
- 2 Ob utverzhdenii gosudarstvennoj programmy` razvitiya agropromy`shlennogo kompleksa Respubliki Kazakhstan na 2017 – 2021 gody` (On approval of the state program for the development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan for 2017-2021), *Postanovlenie Pravitel`stva Respubliki Kazakhstan ot 12 iyulya 2018 goda No. 423*, Rezhim dostupa: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000423>
- 3 Konkurentny`j Kazakhstan, konkurentnaya e`konomika, konkurentnaya naczija! (Competitive Kazakhstan, competitive economy, competitive nation!), *Poslanie Glavy` gosudarstva narodu Kazakhstana, Egemem Kazakhstan*, Astana, 2004, No. 57–58, – pp. 23–26.
- 4 Oficial`ny`j sajt Komiteta po statistike Ministerstva Naczional`noj e`konomiki RK, Rezhim dostupa: stat.gov.kz
- 5 Kabdulsharipova A.M., Sujeubaeva S.N., Sy`ry`mbek M. Oczenka prodovol`stvennoj bezopasnosti regiona (Assessment of food security in the region), *Vestnik universiteta Turan*, 2018, No. 1 (77), pp. 72-78.
- 6 Obrabaty`vayushhaya promy`shlennost` Kazakhstana 2015-2019 g.g. (Manufacturing industry of Kazakhstan 2015-2019), *Statisticheskij ezhegodnik na kazakhskom i russkom yazy`kakh*, pod red. Asanova A.S., Astana: Agentstvo Respubliki Kazakhstan po statistike, 2020, 507 p.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

*С.Н. Суйеубаева¹, Э.С. Мадиярова², А.А. Апышева³

^{1,2} Восточно-Казахстанский технический университет имени Д. Серикбаева, Усть-Каменогорск, Казахстан

³ Восточно-Казахстанский университет им. С. Аманжолова, Усть-Каменогорск, Казахстан

e-mail: Suieubaeva@mail.ru

Резюме. Пищевая промышленность является очень важной отраслью для экономики любой страны, так как производство продуктов питания напрямую влияет на экономическую и продовольственную безопасность государства. Актуальность исследования казахстанского продовольственного рынка подтверждается результатами, которые могут быть получены при его анализе. Обработка статистических данных и их систематизация представлена в форме графиков и таблиц. Основные показатели предполагают зависимость современного рынка продовольственных товаров в большей степени от импорта, это связано с увеличением ввоза импортной продукции сырьевого направления. На экспорт отправляется малое количество товаров в основном это касается мясной и рыбной промышленности. Часть предприятий по производству пищевой продукции размещены на территории Казахстана в основном по принципу потребления, другая часть тесно связана с сырьевой базой. В статье анализируется состояние пищевой промышленности по территориям расположения, определены, какие отрасли в Казахстане являются передовыми, какие продукты на сегодняшний день имеют импортозависимость на рынке и какие продукты занимают лидирующие позиции в экспорте. По итогам анализа предложены рекомендации.

Ключевые слова: пищевая промышленность, рынок продуктов питания, рынок напитков, анализ, экспорт, импорт.

ANALYSIS OF THE STATE OF THE FOOD INDUSTRY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

*S.N. Suieubayeva¹, E.S. Madiyarova², A.A. Apysheva³

^{1,2} East Kazakhstan Technical University named after D. Serikbayev, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

³ S. Amanzholov East Kazakhstan University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

e-mail: Suieubaeva@mail.ru

Summary. The food industry is a very important industry for the economy of any country, as food production directly affects the economic and food security of the state. The relevance of the study of the Kazakhstan food market is confirmed by the results that can be obtained from its analysis. The processing of statistical data and its systematization is presented in the form of graphs and tables. The main indicators suggest the dependence of the modern market of food products to a greater extent on imports, this is due to an increase in the import of imported raw materials. A small number of goods are exported, mainly in the meat and fish industries. Part of the enterprises for the production of food products are located on the territory of Kazakhstan mainly on the basis of consumption, the other part is closely connected with the raw material base. The article analyzes the state of the food industry by location, determines which industries in Kazakhstan are advanced, which products currently have import dependence on the market and which products occupy leading positions in exports. Based on the results of the analysis, recommendations are proposed.

Key words: Food industry, food market, beverage market, analysis, export, import.

МРНТИ -06.35.51

УДК 330341.4;330.342;338.33

<https://doi.org/10.51579/1563-2415.2021-1.38>

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕ МЕНШІК ӘРІПТЕСТІКТІ ДАМУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

У.А. Текенов^{*1}, А.Н. Дауренбекова²

¹АО «Университет Нархоз», г. Алматы, Казахстан

²Университет «Туран», г. Алматы, Казахстан

e-mail: tekenov_uzak@mail.ru

Түйін. Мемлекет пен бизнестің өзара іс-қимылының тиімді институттарын дамыту ұтымды экономикалық саясатты қалыптастырудың, инновациялық белсенділікті арттырудың, экономикалық және әлеуметтік инфрақұрылымды дамытудың маңызды шарттарының бірі болып табылады. Бұл ретте мемлекет табыс алу мүмкіндігінің болмауына немесе сыртқы ортаның жоғары белгісіздігіне байланысты әзірге отандық бизнес қамтымай қалатын жеке сектордың қызметін басым салаларға бағыттауы тиіс. Сондықтан мақалада Мемлекеттік-жеке меншік әріптестікті (МЖӘ) қолданудың дәстүрлі салалары, даму кезеңдері, базалық белгілері мен негізгі қағидалары қарастырылған. МЖӘ-нің күшті және әлсіз жақтарына, мүмкіндіктері мен қауіптеріне талдау жасалды. Бұл Қазақстандағы МЖӘ мәселелері мен даму болашағын анықтауға мүмкіндік берді.